

СХІД

Аналітично-інформаційний журнал

↻ економіка

↻ точка зору

↻ історія

Олександр Лук'яненко:

“Розвиток економіки міста
неможливий без земельної реформи”
стор.3

EAST

Analytic and informative journal

№ 4 (62) червень 2004

Журнал засновано 1995 року
реєстраційне свідоцтво КВ № 2729 від 02.06.1997 р.

Автор концепції, шеф-редактор
Володимир БІЛЕЦЬКИЙ, доктор технічних наук,
дійсний член НТШ
Редактор **Галина СІМЧЕНКО**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Микола ЧУМАЧЕНКО, академік НАН України, доктор економічних наук, професор, м. Київ
Олександр АМОША, академік НАН України, доктор економічних наук, професор, м. Донецьк
Микола ІВАНОВ, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, м. Донецьк
Борис БУРКИНСЬКИЙ, академік НАН України, доктор економічних наук, професор, м. Одеса
Степан ВОВКАНИЧ, академік Папської Академії соціальних наук, доктор економічних наук, м. Львів
Белла ШЕЛЕГЕДА, доктор економічних наук, професор, м. Донецьк
В'ячеслав ЛЯШЕНКО, кандидат економічних наук, редактор відділу економіки, м. Донецьк
Ігор ПАСЬКО, кандидат філософських наук, професор, редактор відділу філософії, м. Донецьк
Іван ЯЛІ, доктор філософських наук, професор, м. Донецьк
Михайло МОРОЗОВ, доктор філософських наук, професор, м. Донецьк
Володимир РИЖКО, доктор філософських наук, професор, м. Київ
Віталій ЗАБЛОЦЬКИЙ, доктор філософських наук, професор, м. Донецьк
Олександр КРИВУЛЯ, доктор філософських наук, професор, м. Харків
Микола КИСЕЛЬОВ, доктор філософських наук, професор, м. Київ
Василь ПІРКО, доктор історичних наук, професор, редактор відділу історії, м. Донецьк
Сергій ЛЯХ, доктор історичних наук, професор, м. Запоріжжя
Петро ТРИГУБ, академік Української академії історичних наук, доктор історичних наук, професор, м. Миколаїв
Петро ДОБРОВ, академік Української академії історичних наук, доктор історичних наук, професор, м. Донецьк
Володимир КРАВЧЕНКО, академік Української академії історичних наук, доктор історичних наук, професор, м. Донецьк
Світлана ЄРЕМЕНКО, маркетинг та інформаційне забезпечення, м. Донецьк
Видає: Український культурологічний центр (УКЦентр) за участю: Центру гуманітарної освіти НАН України; Інституту економіки промисловості НАН України. Друкується за рекомендацією Вчених рад: УКЦентру, Центру гуманітарної освіти НАН України та Інституту економіки промисловості НАН України

Набір та верстка **Ганна Педик**
Коректор **Камелія Саливон**

Адреса редакції:

83086, м. Донецьк, вул. Артема, 45
тел/факс: (062) 337-04-80, 338-06-97.
e-mail: ukcdb@uvika.dn.ua

Український культурологічний центр:

<http://www.intellect.org.ua>
<http://www.uvika.dn.ua>

Аналітично-інформаційний журнал «Схід»:
<http://www.slovnyk.org.ua/xts/sxid/zmst.html>

З М І С Т

№ 4 (62) червень 2004

Земля - джерело прибутку міста (ексклюзивне інтерв'ю з мером міста Донецька Олександром Лук'яненком) 3

ЕКОНОМІКА

Ігор Онищук Територіальні аспекти розвитку інфраструктури міст України 5
Едуард Савченко Еволюція відносин власності в Україні 7
Андрій Ходус, Віталій Абрамов Технологія бюджетування у форматі фінансового менеджменту великого промислового підприємства 12
Геннадій Брітченко, Роман Толлежніков Маркетинг у системі управління якістю продукції 16
Ігор Каланджи Управління закупівлями на промисловому підприємстві: маркетинговий підхід 22
Олена Новицька Підходи до визначення ефективності витрат у природоохоронній діяльності 25
Ірина Бережна Особливості стану рекреаційної галузі Криму в контексті ефективного використання рекреаційного потенціалу регіону 28
Катерина Міхуринська Особливості організації торговельної сфери АР Крим як елемента системи комплексного обслуговування рекреантів 34
Ганна Коваленко Регіональний екологічний моніторинг (на прикладі Луганщини) 36
Олена Шутасва Міжнародна електронна комерція: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні 38
Тетяна Мехедова Концептуальні аспекти підвищення рівня життя 40
Аліса Вовк Оцінка підприємницької діяльності як чинника соціальної стабільності 44
Євген Іщенко Забезпечення миттєвої ліквідності ВАТ "Концерн Стирол" шляхом резервування грошових коштів 46
Валерія Колосок Застосування принципів кваліметрії до комплексної оцінки фінансового стану підприємства 49

ТОЧКА ЗОРУ

Ірина Беганська, Наталя Садовська, Валентина Токарева Формування соціальних настанов у російськомовному регіоні 52

ІСТОРІЯ

Микола Алфьоров Порівняльний аналіз міграційних та демографічних процесів у Ворошиловградській і Сталінській областях (1943-1951 pp.) 55
Галина Стефанюк Українське вчительство Західної України в період німецького "нового порядку" (1941-1944 р.) 60

РЕЦЕНЗІЇ

Кузьменко М. М. Науково-педагогічна інтелігенція в УСРР 20-30-х років: соціально-професійний статус та культурно-освітній рівень - Донецьк, 2004. - 455 с.
В. І. Гусса 63
В. О. Соболь Пам'ятна книга Дмитра Тултала. - Варшава, 2004. - 218 с.
Мажена Лютерек 64

ББК 65.28

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИТРАТ У ПРИРОДООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ОЛЕНА НОВИЦЬКА,

старший викладач Національної академії

державної податкової служби України, м. Ірпінь

У статті розглянуто методичні підходи щодо визначення ефективності витрат у природоохоронній діяльності. Підкреслено, що в результаті впровадження оптимальної системи природоохоронних заходів виникають додаткові економічні переваги, що утворюються при одночасній успішній взаємодії тих чи інших заходів шляхом ефективного використання їх загального потенціалу, взаємного доповнення технологій, зниження рівня операційних витрат за рахунок накладних видатків.

Охорона навколишнього природного середовища потребує комплексу заходів, які попереджують або мінімізують негативний вплив виробництва на довкілля. На здійснення таких заходів спрямовуються капітальні та поточні витрати. Всебічне економічне обґрунтування дозволяє вибрати найбільш ефективні напрямки природоохоронної політики, що має особливе значення при обмеженості фінансових та матеріальних засобів, і використовувати їх з найбільшою віддачею. У зв'язку з цим варто погодитись із думкою Альфреда Ендерса, що центральним критерієм оцінки ефективності є попередження емісії природних ресурсів з мінімальними затратами. А саме, якщо у процесі захисту навколишнього природного середовища марно витрачається багато ресурсів, то втрачається благо, оскільки даремно витрачена частина ресурсів вилучається із використання і спрямовується на іншу мету. А.Ендерс зазначає - що "...ефективний інструментарій покращує перспективи досягнення важливих екологічних цілей" [1, с.107].

До вивчення питань ефективності витрат у галузі природоохоронної діяльності зверталися О.О.Веклич [2], В.Г.Сахаєв, Б.В.Щербицький [4], В.Міщенко [5]. Зокрема ними досліджувався механізм формування експлатежів та їх раціонального використання у системі природокористування і природоохоронної діяльності. Разом з тим головна мета цієї статті полягає в тому, щоб з'ясувати методичні підходи до визначення ефективності витрат у природоохоронній діяльності: абсолютної, загальної, порівняльної, соціальної, сумарної.

Розгляд питань щодо визначення ефективності витрат у природоохоронній діяльності варто розпочати з визначення ефективності капітальних вкладень в охорону навколишнього природного середовища. Визначення абсолютної ефективності капітальних вкладень необхідне для оцінки фактичної результативності здійснюваних заходів при плануванні досягнень нормативної якості навколишнього природного середовища, при економічному стимулюванні підвищення ефективності захисту середовища.

Базовою основою розрахунку абсолютної ефективності капіталовкладень у природоохоронну діяльність є співставлення витрат і результатів, які визначають загальну величину економічного ефекту від охорони довкілля та від окремих профілактичних заходів щодо

збереження природних ресурсів. Такий показник визначається як різниця між сумарною величиною попередження втрат та поточними витратами на експлуатацію природоохоронних комплексів, що віднесена до капітальних вкладень, які спричинили такий результат. Тому даний показник являє собою сумарну величину окремих видів ефекту, отриманих за певний період часу (квартал, півріччя, рік) в результаті здійснених природоохоронних заходів та віднесених до капіталовкладень, що викликали ефекти:

$$E_z = \frac{\left(\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m E_{ij} \right) - C_n}{K_n},$$

де E_z - показник загальної ефективності природоохоронних капіталовкладень;

E_{ij} - ефект природоохоронних заходів i -го виду від попередження (зменшення) втрат на j - му об'єкті;

C_n - річні експлуатаційні витрати на обслуговування основних фондів, які викликали ефект;

K_n - капітальні вкладення екологічного призначення;

m - число враховуваних видів ефекту;

n - число об'єктів, які знаходяться в зоні покращеного стану навколишнього середовища.

Ефектом від природоохоронних заходів попередження збитків народногосподарського комплексу є покращання стану навколишнього природного середовища є різниця між попередженням збитків та необхідними експлуатаційними витратами становить величину абсолютного ефекту. На народногосподарському та галузевому рівнях ефект виражений у вигляді приросту річного валового внутрішнього продукту, чистої продукції. На рівні підприємств ефект вираховується за річним приростом прибутку, в окремих галузях і підприємствах - за зниженням собівартості. Отримані в ході розрахунків показники ефективності капітальних витрат порівнюються з нормативними показниками (E_n). Напрямки капіталовкладень визнаються ефективними, якщо розрахункові коефіцієнти ефективності (E_p) відповідають умові: $E_p > E_n$ [3, с.144-145].

Окрім показників ефективності у вартісній формі, варто використовувати показник абсолютної екологічної ефективності капіталовкладень. Останній роз-

раховується як зниження шкідливих речовин в атмосфері, водному середовищі та ґрунтах (ΔB) на одиницю капіталовкладень, які викликали ці зміни (K), і виражається формулою:

$$E = \frac{\Delta B}{K}$$

В даному випадку ефект представлений у натуральному вигляді, оскільки безпосереднім результатом здійснення природоохоронних заходів є зниження викидів у навколишнє природне середовище. Величина зміни викидів (ΔB) являє собою різницю поміж обсягами шкідливих речовин до і після здійснення природоохоронного заходу:

$$\Delta B = B_0 - B_1$$

З метою уточнення розмірів первинного екологічного ефекту доцільно коригувати скорочення викидів спеціальними коефіцієнтами, які характеризують шкідливість забруднювачів, що надходять у довкілля. Їх можна визначати за формулою:

$$\Delta B = \sum k_{ij} (B_{0j} - B_{1j}),$$

де B_{0j} , B_{1j} - початковий та наступний обсяги викидів j -го інгредієнта;

k - коефіцієнт шкідливості j -го інгредієнта.

Цілком логічним є те, що при визначенні екологічного ефекту важливо визначити зменшення викидів, що сталося в результаті здійснення природоохоронних заходів, оскільки зміни викидів можуть відбуватися з різних причин (зміни обсягу виробництва, застосування нових технологій або нової техніки та ін.). В зв'язку з цим показники викидів можуть коригуватись на ріст виробництва відповідно до індексу росту ВВП; на рівні галузі, підприємства - до індексу росту нормативно чистої продукції, що визначається за формулою:

$$\Delta B = B_0 \cdot I_p \cdot t - B_1,$$

де I_p - індекс зростання ВВП, нормативно чистої продукції;

t - коефіцієнт зміни структури виробництва.

Загальну економічну ефективність вкладень у природоохоронну діяльність необхідно розраховувати як відношення річного обсягу повного економічного ефекту до суми ефекту приведених витрат (експлуатаційних витрат та капіталовкладень, приведених до однакової розмірності відповідно до нормативу ефективності):

$$E_z = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m E_{ij}}{3} = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m E_{ij}}{C_n + E_n K_n},$$

де E_{ij} - повний економічний ефект i -го виду ($i = 1, 2, 3 \dots n$) від попередження витрат на j -му об'єкті ($j = 1, 2, 3 \dots m$), який знаходиться в зоні покращеного стану навколишнього природного середовища;

C_n - річні експлуатаційні витрати на обслуговування та утримання основних фондів природоохоронного призначення, які викликають повний економічний ефект;

E_n - нормативний коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень природоохоронного призначення;

K_n - капіталовкладення у фонди природоохорон-

них об'єктів.

Показник загальної ефективності капіталовкладень має порівнюватись із нормативами та фактично досягнутими показниками.

Додатковими показниками ефективності природоохоронних витрат можуть виступати: відношення зниження величини показника, який характеризує негативний вплив господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, до витрат, які були викликані цим впливом:

$$E_B = \frac{\Delta B}{3},$$

де ΔB - зниження величини негативного впливу на навколишнє природне середовище, а також відношення показника, який характеризує стан навколишнього природного середовища території, що викли кав його витрати:

$$E_{\tilde{B}} = \frac{\Delta \tilde{B}}{3},$$

де $\Delta \tilde{B}$ - показник, який характеризує покращання стану навколишнього природного середовища.

Таким чином, повний економічний ефект здійснення природоохоронних витрат визначається такими ефектами:

- як ефект, який обчислюється по народногосподарському комплексу в цілому, галузях, підгалузях, - за приростом економічної оцінки природних ресурсів або просто чистого прибутку;

- як госпрозрахунковий ефект, який обчислюється по окремих підприємствах та об'єднаннях, адміністративних районах, територіально-виробничих комплексах та промислових вузлах, - за приростом прибутку або зниженням собівартості [4, с.107-108].

При розрахунках порівняльної ефективності капіталовкладень у природоохоронну діяльність важливо порівнювати за економічними результатами. Економічний результат природоохоронних заходів виражений у скороченні або попередженні соціально-економічних втрат від забруднення навколишнього природного середовища. В принципі це означає, що порівнювальні варіанти повинні бути тотожними за ступенем зниження рівня забруднення природного ресурсу, за видами та за величиною попередження втрат.

Особливості визначення ефективності витрат природоохоронного призначення пов'язані з їх ефектом. В зв'язку з цим розрізняють первинний та кінцевий соціально-економічний ефект від охорони довкілля. Первинний ефект полягає у зниженні викидів шкідливих речовин та у покращанні навколишнього природного середовища. Кінцевий соціально-економічний ефект полягає у підвищенні рівня життя населення, ефективності суспільного виробництва та національного багатства.

Соціальний ефект охорони навколишнього природного середовища виявляється у зниженні захворюваності населення, покращанні умов праці та відпочинку, збереженні природних комплексів. Соціальний ефект безпосередньо не може бути вираженим у вартісно-грошовій формі, оскільки важко встановити реальну ціну людського здоров'я. Та разом з тим можна визначити, скільки витрачено на відновлення здоров'я окремої людини або населення певної території. До того ж покращання здоров'я населення супроводжується низкою економічних результатів: економією витрат на соціальне страхування та ліку-

вання хворих, ліквідацією втрат продукції за дні хвороби та з причини зниження продуктивності праці. Тому можливо в принципі визначити фінансові показники соціального ефекту. Первинний та соціальний ефекти використовуються як додаткові до показників економічного ефекту.

Безпосередньо економічні результати природоохоронної діяльності пов'язані з підвищенням урожайності сільськогосподарських угідь, збільшенням приросту лісів, продуктивності водоймищ, збільшенням тривалості служби основних фондів, зменшенням втрат сировини та матеріалів. Економічні результати разом з економічними показниками соціального ефекту виступають як повний економічний ефект природоохоронної діяльності.

Основними об'єктами, на які впливає забруднення навколишнього природного середовища, виступають населення, основні фонди, матеріали та продукція промисловості, сільгоспугіддя, лісові ресурси, житлово-комунальне господарство. У відповідності з виділеними об'єктами розглядається економічний ефект покращання стану довкілля.

При розробці довгострокових прогнозів та програм природоохоронної діяльності, проектуванні природоохоронних об'єктів та комплексів виникає необхідність вибору найбільш ефективних варіантів технічних рішень, які забезпечують невизначений рівень якості навколишнього природного середовища. Показником економічної ефективності порівняльних варіантів у даному випадку є мінімум сукупних експлуатаційних витрат та капітальних вкладень, приведених до річної розмірності з урахуванням фактора часу. При порівнянні між собою короткострокових або довгострокових заходів з приблизно рівними значеннями річних експлуатаційних витрат, з однаковими розмірами капітальних вкладень по роках розрахункового періоду вибирається варіант, який характеризується мінімальною величиною до річної розмірності витрат.

При здійсненні заходів з довгоочікуваним ефектом (відновлення лісових насаджень, рекультивація земельних угідь, відновлення популяцій та ін.) та змінюваними у часі величинами експлуатаційних та капітальних вкладень сумарні витрати визначаються з урахуванням фактора часу:

$$Z_{\text{сум}} = \sum_{t=t_0}^T \frac{K_t + C_t}{(1 + E_{\text{н}})^t},$$

де K_t - капітальні вкладення у природоохоронні заходи в t -му році;

C_t - витрати на експлуатацію природоохоронного об'єкта в t -му році;

$E_{\text{н}}$ - нормативний коефіцієнт здійснення витрат у різний час;

t_0 - базовий момент часу, до якого приводяться витрати t -го року.

Умовою здійснення розрахунків порівняльної економічної ефективності витрат на природоохоронні заходи є вибір їх варіантів у межах певної території, де досягається однакова (нормативна) якість довкілля. Порівняльні варіанти природоохоронних заходів у цьому випадку мають відповідати вимогам, визначеним державними та міжнародними стандартами у сфері сталого екологічного розвитку.

Економічні показники соціального ефекту в результаті здійснення природоохоронної політики можуть обчислюватись наступним чином.

1. Ефект від попередження втрат чистої продукції

внаслідок захворюваності населення через забруднення навколишнього природного середовища розраховується за такою формулою:

$$E_{\text{ч.п.}} = B \cdot P_{\text{ч}} \cdot (P_1 - P_2),$$

де B - кількість працюючого населення, вилученого з виробничого процесу внаслідок хвороб;

$P_{\text{ч}}$ - чиста продукція на один людину-день роботи;

P_1, P_2 - кількість людину-днів роботи на одного працюючого до і після здійснення природоохоронного заходу.

Ефект від скорочення виплати з фонду соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності може визначатись таким чином:

$$E_{\text{фви}} = \Gamma \cdot B_{\text{д}} \cdot (P_1 - P_2),$$

де Γ - кількість працюючих осіб, які отримують допомогу в результаті захворюваності через забруднення навколишнього природного середовища;

$B_{\text{д}}$ - середній розмір допомоги.

2. Ефект від скорочення витрат держави на лікування населення в зв'язку з непрацездатністю обчислюється за формулою:

$$E_{\text{з.д.}} = (B_{\text{а}} \cdot D_{\text{а}} \cdot Z_{\text{а}}) + (B_{\text{с}} \cdot D_{\text{с}} \cdot Z_{\text{с}}),$$

де $B_{\text{а}}, B_{\text{с}}$ - кількість хворих відповідно в стаціонарах та амбулаторіях, які лікувались від хвороб, викликаних забрудненням навколишнього природного середовища;

$D_{\text{а}}, D_{\text{с}}$ - середня кількість днів хвороби одного хворого у стаціонарі та амбулаторії;

$Z_{\text{а}}, Z_{\text{с}}$ - середні витрати на лікування, які припадають на лікування одного хворого в стаціонарі та амбулаторії.

Існує система показників підрахунку загального ефекту від впровадження природоохоронних заходів. При цьому принцип розрахунку ефективності будь-якого напрямку природоохоронної діяльності головним чином відповідає існуючим загальноекономічним методам, які полягають у співвідношенні показників результату (ефекту) і витрат, використаних для його досягнення. Принцип розрахунку ефекту від впровадження природоохоронних заходів - у підсумовуванні додаткового доходу, прибутку тощо.

Висновки

Сумарний ефект від впровадження природоохоронних заходів можна визначити як суму окремих ефектів, включаючи ефекти інноваційні (від введення в експлуатацію природно-захисних споруд), соціальні, галузеві, народногосподарські. Але звичайне підсумовування окремих ефектів не є остаточним. В результаті впровадження оптимальної системи природоохоронних заходів виникають додаткові економічні переваги, що утворюються при одночасній успішній взаємодії тих чи інших заходів за рахунок ефективного використання їх загального потенціалу, взаємного доповнення технологій, зниження рівня операційних витрат за рахунок накладних видатків. Виникнення додаткового ефекту без збільшення отриманих додаткових витрат на природоохоронні заходи веде до збільшення остаточної ефективності природоохоронної діяльності. Ефект синергізму (отримання додаткової ефективності), який характеризу-

ють парадоксальною формулою: $1 + 1 > 2$, має місце і в природоохоронній практиці. Ми ж зазначимо, що ефективність використання фінансових ресурсів у природоохоронній сфері великою мірою залежить від правильно визначеної мети та здійснюваної екологічної політики як на рівні держави, так і на місцевому.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Эндрэс А. Экономика окружающей среды. - К: Либідь, 1995. - 168 с.
2. Веклич О. Удосконалення системи екологічного оподат-

кування // Фінанси України. - 2001. - № 2. - С. 3-11.

3. Экономика природопользования / Под ред. Т.С.Хачатурова. - М.: МГУ, 1991. - 271 с.

4. Сахаев В.Г., Щербицкий Б.В. Справочник по охране окружающей природной среды. - К.: Будівельник, 1986. - 152 с.

5. Дієвість економічних підойм екологічної політики (чи "забруднювач платить"?) // Економіка України. - 2002. - № 7. - С. 62-67.

© О. Новицька

Надійшла до редакції 9.04.2004

ББК 65.9 (4 Укр) 6-Кри

ОСОБЛИВОСТІ СТАНУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ КРИМУ В КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

ІРИНА БЕРЕЖНА,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства
Національної академії природоохоронного та курортного
будівництва, м. Сімферополь

В статті розглядається місце рекреаційної діяльності, як стратегічного напрямку в моделі соціально-економічного зростання регіону. Аналізуються особливості стану рекреаційної галузі в Криму. Автор пропонує ряд конкретних засобів щодо більш ефективного використання рекреаційного потенціалу АР Крим.

Проблеми ефективного використання ресурсного потенціалу регіону завжди мають велику актуальність і спричиняють потік публікацій у вітчизняних та іноземних наукових виданнях. Такий теоретичний досвід є досить актуальним для АР Крим, оскільки за своїми природними умовами та історичними традиціями цей регіон є унікальним.

Зазначимо, що проблеми ефективного використання ресурсного потенціалу Кримського регіону в умовах побудови ринкової економіки знайшли висвітлення в публікаціях багатьох дослідників, наприклад, М. Багорова, Г. Балабанова, М. Долішнього, І. Сало, О. Шаблій та ін. Науковці всебічно аналізують компоненти рекреаційної галузі, шукають шляхи більш ефективного використання природо-ресурсного потенціалу та оцінки екологічного балансу території з точки зору розробки та обґрунтування багатоваріантних концепцій соціально-економічного зростання регіону в умовах його наявних ресурсів [1,5]. Моніторинг цих складових має вестися постійно, з метою накопичування статистичних даних для відстеження динаміки розвитку регіону, визначення ефективності та "провалів" його економічних та соціальних рухів.

Дана стаття певним чином відповідає цій нагальній потребі, оскільки ставить за мету аналіз особливостей рекреаційної галузі Криму в останні роки для обґрунтування стратегічного напрямку соціально-економічного розвитку регіону.

За статистикою, Кримський півострів є місцем концентрації майже третини всіх рекреаційних ресурсів, десятої частини ємності готельного фонду, 40% потужності мережі санаторно-курортного господарства і при цьому займає всього 4,5% площі України (рис. 1) [4].

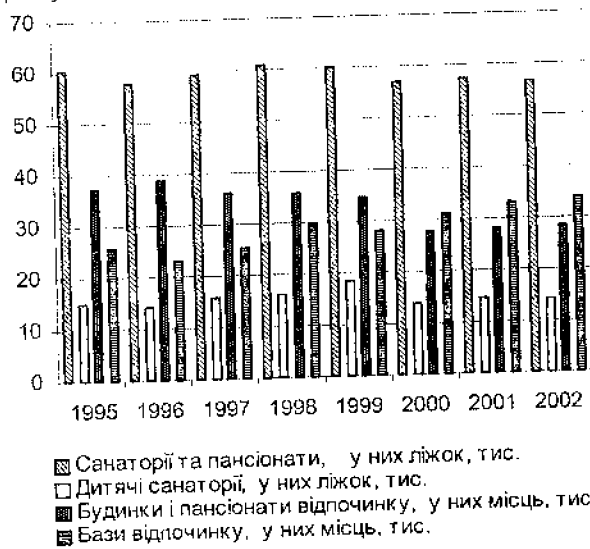

Рис. 1. - Санаторії та оздоровчі комплекси Криму